

Bart Masquillier

VVKBaO

Contact: *bart.masquillier@vsko.be*

Praktische taalbeschouwing op de basisschool en in de eerste graad secundair onderwijs anno 2010

1. Waarom een eenduidige kennisbasis in verband met taalkundige en redkundige ontleding bij 10- tot 14-jarigen in Vlaanderen vanaf 2010?

Naar aanleiding van de talennota (Vandenbroucke 2007) zijn de eindtermen en leerplannen Nederlands voor het basisonderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs vernieuwd. Het katholiek onderwijs in Vlaanderen heeft dat aangegrepen om de taalkundige en de redkundige kennis en vaardigheden tussen de onderwijsniveaus nog beter op elkaar af te stemmen. Daarmee is een duidelijke kennisbasis gelegd voor 10- tot 14-jarigen.

Er zijn een aantal goede redenen om de kennis over woorden en zinnen aan jonge leerlingen te onderwijzen. Ten eerste zullen leerlingen, naarmate ze ouder worden, meer rekening moeten houden met de structurele aspecten van het taalsysteem. Ze hebben gaandeweg nood aan een groeiend inzicht in het taalsysteem om het taalgebruik dat ze al vlot hanteren nog te verfijnen en correct vorm te geven. Ten tweede kan inzicht in het taalsysteem helpen bij het beheersen van vooral de werkwoordspelling. Om de spelling van de werkwoorden te beregelen en te begrijpen, zijn een massa taalbeschouwelijke termen nodig, zoals 'werkwoord', 'persoonsvorm', 'persoon', 'onderwerp', 'infinitief', 'voltooid deelwoord', 'stam', 'uitgang', 'enkelvoud', 'meervoud' en 'tijd'. Ten derde ondersteunt taalbeschouwelijk onderwijs het leren van moderne en klassieke vreemde talen. Daarbij koppelen de leerlingen verschijnselen, termen en begrippen aan gelijkaardige verschijnselen in een vreemde taal. Maar ook vanuit een vreemde taal kunnen leerkrachten en leerlingen verschijnselen, termen en begrippen bespreken die ze tegelijkertijd of nadien ook in de Nederlandse taal onderzoeken. De beide onderwijsniveaus hebben in hun respectievelijke leerplannen geprobeerd om die kennis en vaardigheden goed te verdelen over de verschillende leeftijden. Dat willen we aantonen door middel van enkele praktijkvoorbeelden.

Taalbeschouwing ontstaat het best vanuit een behoefte van de leerling om vat te krijgen op het systeem. De leerling denkt na over taalverschijnselen, neemt ze waar en probeert ze te begrijpen, te interpreteren en te verwerken. Hij probeert op die manier zijn taalgebruik te verbeteren.

2. Taalbeschouwing in functie van een groeiend inzicht in de structuur van de zin

“Ik las na de basisschool niet echt veel boeken meer, ik las alleen boeken omdat het moest voor school, ik lees geen boeken meer, omdat ik het veel te druk heb met sporten en andere dingen, op de middelbare school kreeg je een boekenlijst waar je uit moest kiezen en je moest er toen een boekentoets over maken.

Ik lees niet veel meer, ik lees alleen als ik op vakantie ga, dan lees ik geen boeken, want ik heb nooit zin om er zolang over te doen, dus lees ik meestal stripverhalen. Ben ik nu geen goede lezer meer?”

Bij een schrijfoefening kun je naast de boodschap ook bepaalde aspecten van het taalstelsel bespreken. Zo kun je bijvoorbeeld focussen op zinnen. Om de reflectie te ondersteunen biedt de leraar in de eerste graad van de A-stroom vragen aan. Ook een schema kan helpen. Enkele voorbeelden:

- Welke fouten vallen op in de bovenstaande tekst op het gebied van de zinnen, de leestekens... Bespreek wat er ‘fout’ loopt.
- Bestudeer de zinnen:
 - Zijn die lang/kort?
 - Enkelvoudig of samengesteld?
 - Welke soorten zinnen komen er aan bod? Vragen, instructies, mededelingen...?
 - Welke leestekens horen bij die soorten zinnen?
 - Welke tijden vind je hier terug? Waarom die keuze?
 - ...
- Wat is het onderwerp van de (eerste) zin?
- Wordt het onderwerp herhaald of hoe merk je waar het over gaat in de tweede en de volgende zinnen? Kan je het onderwerp in bepaalde delen weglaten? Klopt het gebruik van het onderwerp in de hele tekst?
- Op welke plaats in de zinnen vind je dat onderwerp?
- Kun je afwisseling brengen? Hoe doe je dat?
- Waar is inversie zinvol? Wat is de bedoeling?

Op die manier leren de leerlingen de soorten zinnen kennen en koppelen ze die aan het gebruik en het doel van die zinnen, met daarbij aansluitend het gebruik van leestekens.

Zin - voorbeeld	Soort zin	Eindleesteken	Doel van de zin
Ik lees geen boeken meer omdat ik het veel te druk heb met sporten en andere dingen.	mededelende zin	punt	informereren, iets meedelen
Ben ik nu geen goede lezer meer?	vragede zin	vraagteken	je stelt nog iets in vraag wat je eerst mededelend wou brengen ...
Ik moest er toen een toets over maken!	uitroepende zin/bevelende zin	uitroepeteken of punt	je vraagt informatie ... gevoel uiten. bevel geven.

Figuur 1: Soorten zinnen.

Ze zien het belang in van afwisseling in de zinsbouw. Door de ‘verplichte’ afwisseling in de zinsbouw denken leerlingen na over wat ze precies willen uitdrukken en over welke soort zin ze daarvoor kunnen gebruiken.

Zin met inversie – voorbeeld	Doel: vraag of nadruk (andere?)
Ben ik nu geen goede lezer meer? Na de basisschool las ik niet echt veel boeken meer. (tegenover: Op de middelbare school kreeg <i>ik</i> een boekenlijst ...)	Vragende zin: ja-nee-vraag en vraagwoordvraag Zinsdeel dat voorop staat krijgt extra nadruk/aandacht

Figuur 2: Zinnen met inversie.

3. Taalbeschouwing als ondersteuning bij de werkwoordspelling

De leerlingen van het vijfde leerjaar (groep 7) spelen een kwartet met verschillende werkwoorden. Daardoor gebruiken ze onbewust nogmaals de terminologie rond de werkwoorden en ontdekken ze op een speelse manier de gelijkenissen en de verschillen tussen de werkwoordvormen.

Mogelijke vraag na een aantal spelletjes is: ‘Rangschik de vormen van de werkwoorden uit het kwartet in de volgende tabel. Wat valt je op?’

Infinities	Stam tegenwoordige tijd	Tegenwoordige tijd 3 ^{de} persoon enk.	Tegenwoordige tijd 3 ^e persoon mv.	Verleden tijd enk.	Verleden tijd mv.	Andere vorm
spelen	speel	speelt	spelen	speelde	speelden	gespeeld
werken						

Figuur 3: Werkwoorden.

spelen	
	
infinities	spelen
3de persoon enkelvoud tegenwoordige tijd	speel
3de persoon enkelvoud verleden tijd	speelde
andere vorm	gespeeld

Figuur 4: Werkwoorden kwartetkaart.

basisonderwijs	eerste graad secundair onderwijs
werkwoord	hulpwerkwoord
infinities	koppelwerkwoord
stam	imperatief
uitgang	toekomende tijd
persoonsvorm	voltooid deelwoord
enkelvoud	onvoltooid tijd
meervoud	voltooid tijd
persoon, 1 ^{ste} persoon, 2 ^{de} persoon, 3 ^{de} persoon tijd, tegenwoordige tijd, verleden tijd	

Figuur 5: Werkwoorden overzicht.

4. Taalbeschouwing in functie van de moderne vreemde talen en het inzicht in de wetmatigheden in de eigen taal

“Op een tekening (prent, foto) zie je een prachtig huis. Benoem alle kamers van dat huis in het Frans en in het Nederlands. Schrijf ze op in de twee kolommen. Voorzie elk zelfstandig naamwoord van de passende lidwoorden. Pas op: van sommige kamers zijn er meerdere! Je mag gebruikmaken van internet en woordenboeken”.

Vragen:

‘Welk verband zie je tussen de lidwoorden in het Nederlands en het Frans?’, ‘Welke gelijkenissen zie je?’, ‘Welke verschillen?’, ‘Welke vragen stel je jezelf?’ en ‘Wat kan je besluiten?’

Lidwoorden			
Frans		Nederlands	
le	couloir	de	gang
	garage	de	garage
	grenier	de	zolder
la	cuisine	de	keuken
	toilette	het	toilet
	salle de séjour	de	woonkamer
les	les salles de bains chambres à coucher	de	badkamers
		de	slaapkamers
un	couloir	een	gang
	garage		garage
	grenier		zolder
une	cuisine		keuken
	toilette		toilet
	salle de séjour		woonkamer
des	les salles de bains chambres à coucher	/	badkamers
			slaapkamers

Figuur 6: Lidwoorden.

Door dergelijke oefeningen te maken, ontdekken de leerlingen dat:

- het Frans zes lidwoorden telt en het Nederlands slechts drie;
- het Nederlands onzijdige woorden heeft en het Frans slechts mannelijke en vrouwelijke woorden;
- het onbepaald lidwoord in het Frans ook afhangt van het genus van de woorden;

- je, om de lidwoorden juist te gebruiken in het Frans, goed moet weten wat een genus is van een woord;
- het in het Nederlands niet uitmaakt voor het lidwoord of het genus mannelijk of vrouwelijk is;
- woorden in het Nederlands wel degelijk ook een genus hebben;
- je het merkt als je een woord vervangt door een verwijfswoord;
- het Nederlands geen lidwoorden heeft voor onbepaalde zelfstandige naamwoorden in het meervoud;
- een onzijdig woord de ene keer in het Frans een vrouwelijke woord kan zijn en de andere keer een mannelijk woord.

basisonderwijs	eerste graad secundair onderwijs
Lidwoord	Bepaald lidwoord
Onzijdig	Onbepaald lidwoord
Vrouwelijk	Genus
Mannelijk	

Figuur 7: Lidwoorden overzicht.

Ronde 7

Ria Van der Mueren

Onze-Lieve-Vrouw-Presentatie humaniora, Sint-Niklaas

Contact: riavandermueren@gmail.com

Van luister- en kijkvaardigheid naar taalbeschouwing: namen noemen, het zelfstandig naamwoord

8

1. Taalvaardig

Wie taalvaardig is, heeft meer kansen om zichzelf te realiseren, om anderen te ontmoeten en samen met die anderen een eigen wereld uit te bouwen. Communicatie helpt je om iemand te zijn en om jezelf en de wereld rondom je te benoemen.

Taal maakt je vaardig in het leven en helpt je om in de wereld een plaats te veroveren op verschillende gebieden. Het verruimt je mogelijkheden, want taal schept een band tussen jou en mij en geeft namen aan wie of wat je omringt. Hoe beter je de taal beheerst, hoe beter je jezelf kunt uitdrukken en hoe beter je kunt worden wie je wilt worden.